

JUSTIN MCCARTHY'NİN 'TÜRKLER VE ERMENİLER: MİLLİYETÇİLİK VE OSMANLI İMPARATORLUĞUNDA ÇATIŞMA' KİTABININ BÖLÜM BÖLÜM ÖZET VE ANALİZLERİ - 5

Mehmet Oğuzhan TULUN

Analist

Analiz No : 2015 / 26

15.11.2015

Beşinci Bölüm: Ermeniler ve Osmanlı Devrimi*

McCarthy bu bölüme II. Abdülhamitin hükümdarlık dönemini ve bu dönemin sonuçlarını ele alarak başlamıştır. II. Abdülhamitin baskıcı yönetimi, Osmanlı subayları ve aydınları arasından Osmanlı İmparatorluğunun parçalanmasını engellemek için radikal değişikliklerin yapılması gerektiğine inanan devrimci grupların örgütlenmesine neden olmuştur. Kimileri tek devletli, etnik kimliklerin ötesine geçen bir Osmanlı milliyetçiliğine dayanan, güçlü bir yönetim şeklini benimsemiştir. Diğerleri ise, imparatorluğun geleceği için birlikte hareket edecek özerk milli gruplardan oluşan bir sistemi desteklemişlerdir.

Bu farklı devrim planları 1908 yılında, İttihat ve Terakki Cemiyetinin (İTC) imparatorlukta gücü elde etmesini sağlayarak farklı bir Osmanlı Devrimi gerçekleştiren Üçüncü Ordu ayaklanmasıyla yarıda kalmıştır. İTC, pragmatik nedenlerden dolayı, Batılı güçleri yatıştırmada önemli rol oynayacağını düşündüğü için Taşnaklarla iş birliği yapmaya karar vermiştir. Taşnaklar, İTCyi iktidarda tutan siyasi ittifakların tamamlayıcı bir parçası ve Osmanlı Ermenilerinin başlıca temsilcileri olmuş ve elde ettikleri bu konumu (imparatorluğu yıkmaya çalışmakla uğraşmakta olan) birçok üyelerini imparatorluk bünyesinde idari ve siyasi konumlara getirmek için kullanmışlardır. Ancak İTC her zaman, imparatorluğa olan sadakatlerini ilan etmelerine rağmen Taşnakların aslında imparatorluktan ayrılma mücadelesi içinde olduğundan şüphe duymuştur. İlerleyen yıllarda, İTCnin iktidardaki yerini sağlamlaştırmaya başarmasıyla ve Batılı devletleri tatmin etmenin herhangi bir yolu olmadığını anlamasıyla birlikte, İTC ve Taşnaklar arasındaki ilişkiler bozulmaya başlamıştır.

1909 Adana olayları, Taşnaklar gibi Ermeni devrimcilerle imparatorluk arasındaki tansiyonun daha da yükselmesine neden olmuştur. Ermeni devrimciler, bölgedeki yerli Ermenileri silahlanmaya teşvik etmişlerdir. Adanadaki İngiliz konsolosunun belirttiği üzere, yerli Ermenilerin kabadayı edasında silah taşıyarak çeşitli söylemlerde bulunmaları, yerli Müslüman halkı tahrik etmeye başlamıştır. Her iki taraf arasındaki gerginlikler sonunda

küçük bir münakaşanın büyük bir toplumsal çatışmaya dönüşmesine sebep olmuştur. Yerel Ermenilerin silah sahibi olmasına rağmen, yerel Müslümanlar daha fazla sayıya sahipti. Kabaca 5000 Ermeni ve 1000 Müslüman şiddet ve aşırı davranışlar nedeniyle can vermiştir. Osmanlı hükümeti etkisiz bir şekilde de olsa, şiddet faillerine karşı harekete geçmiş, örneğin bazı suçlu Müslüman ve Ermenileri idam etmiştir. McCarthynin dediği gibi; "Kimse Adana olaylarını planlamamıştı, ne Ermeniler ne de Türkler. Ölümler, Müslümanlar ve Ermeniler arasında uzun zamandır baş gösteren güvensizlikten kaynaklanmıştır."

Doğu Anadolu'da mülkiyet hakları üzerine olan kavga, Osmanlı Ermenileri ve imparatorluk arasındaki ilişkilere daha da zarar vermiştir. Osmanlı hükümeti, Doğu Anadolu'da faaliyet gösteren Kürt aşiretleri üzerinde ancak zayıf bir şekilde kontrol uygulayabilmiştir. Bu aşiretler güç mücadelesi uğruna aralarında çatışmışlar, hem Müslüman hem de Ermeni köylülerden koruma parası almışlar ve hükümete çok az vergi ödemişlerdir. Bir yandan da, zengin Ermeni tefeciler de bölge nüfusundan faizle borç verip, borçlar ödenmediği zaman da insanların mülkiyetlerine el koymuşlardır. Böylece, Kürt beyleri ve Ermeni tefeciler, köylüleri neredeyse Ortaçağ kölelerine (serflere) çevirmiştir. Taşnaklar, Ermeni köylülerin durumun iyileştirilmesi için reform yapılmasını istemiştir. Ancak, Osmanlı İmparatorluğu, Kürt aşiretleri tam anlamıyla kontrol altına alacak ve hem Müslüman hem Ermeni köylülerin yararına reformlar yapacak insan gücünden yoksundu ve ayrıca Kürt aşiretleriyle arayı çok fazla açmak, dolayısıyla Rus İmparatorluğu'na karşı onlardan gelecek askeri desteği kaybetme riskini göze almak istememiştir. Bazı Kürt aşiretleri aslında Ruslar ile çıkarları uyuştuğu zaman işbirliği bile yapmıştır. Bu sebeple, Osmanlı hükümeti tüm tarafların taleplerine karşı bir geciktirme taktiği benimsemiştir, ancak bu kimseyi memnun etmemiş ve hem Ermeni devrimcilerinin hem de Kürt aşiretlerinin şüphesini arttırmıştır. Taşnaklar, feodalist Kürt aşiretlerinin cezalandırılmasını istemiştir, ancak bu hükümetin yapmaktan aciz olduğu bir şeydi. Bir yandan da, Kürt aşiretleri hükümeti, aşiretlerin "geleneksel konumunun ve ayrıcalıklarının düşmanı" olarak görmüştür. Böyle olunca da, Osmanlı İmparatorluğu iki çatışan tarafın arasını sıkışmış ve etkili bir çözüm bulmaktan aciz kalmıştır.

Taşnaklar, İTC hükümetinin bir parçası olmalarıyla büyük bir meşruiyet ve etki kazanmıştır. Kendi faaliyetlerini ve yöntemlerini kabul etmeyen Ermenileri susturmak ya da ortadan kaldırmak için baskı ve cezalandırma uyguladılar. Buna İstanbul Ermeni Patriğinin görevinden zorla aldırılması da dâhildi. İTC rejiminin bir Batı müdahalesinden kaçınmak için, Taşnakların çevirdikleri entrikaları durdurmak konusundaki isteksizliğinin farkında oldukları için, Taşnaklar silah stoklama ve saflarına yeni devrimciler katmak için çalışma yapmıştır. Taşnaklar satmakta oldukları silahları Ermenileri sindirerek zorla satın aldırmışlar ve böylece çok ciddi kâr elde etmişlerdir. Taşnaklar ayrıca, McCarthynin partizan savaşı olarak nitelendirdiği, imparatorluğa ve Müslüman nüfusa karşı yürütülecek devrimci ve ayrılıkçı mücadele için özenle hazırlanmış planlar hazırlamıştır. Bu planlar Ermenilerin yaşadıkları topluluklarda dağıtılmış ve bu planların yerine getirilmesi emredilmiştir. McCarthynin işaret ettiği gibi, Taşnaklar gibi Ermeni devrimcilerinin bu tür faaliyetleri, Osmanlı İmparatorluğu için çok endişe verici olmuştur. Ermeni devrimcilerin, imparatorluğun doğu bölümünde (Batılı güçlerin ve Rusya'nın baskısı ile kurulan, kolayca kötüye kullanılabilecek) iki özel idari bölgenin oluşturulması sürecine katılması, Osmanlı

hükümetiyle Ermeni devrimcilerin arasındaki ilişkilerin tamamıyla bozulmasına sebep olmuştur. Osmanlı hükümeti, Ermeni Devrimcileri; İngiliz, Fransız ya da Rusların yarattığı tehlikelerden farksız bir tehlike yaratan güvenilmez gruplar olarak görmeye başlamıştır.

McCarthy'nin bu olayları anlatımı, okuyucuya şu gerçeği vurgulamaktadır: 19. yüzyılın ikinci yarısı ve 20. Yüzyıl, Osmanlı İmparatorluğu için bir dizi çıkmazları ortaya çıkarmıştır. Hem Batılı güçler, hem de Osmanlı İmparatorluğunun halkı imparatorlu düşüşte olduğunu ve onu □ □□□□□□□□□ için reform gerektiğinin gayet farkındaydılar. Ancak, Osmanlı İmparatorluğu bu reformları gerçekleştirmek için gerekli olan kaynaklardan ve toplumsal birlikten yoksundu.

McCarthynin açıkladığı gibi, imparatorluk reformları yürütmek ve kolaylaştırmak için hem Osmanlı Ermenileri hem de Kürt aşiretlerinin işbirliğine ihtiyaç duyuyordu, ama her iki grup da aslında kendi davranışları ile mevcut kötü gidişatı daha beter hale getirmekteydi. Sonunda, zayıflayan Osmanlı İmparatorluğu; Batılı güçler ve Rusyanın güç mücadelesi ile Kürt aşiretleri ve Ermeni devrimcilerinin entrikalarının arasına sıkışıp kaldı. Basitçe söylemek gerekirse: Osmanlı İmparatorluğu parçalanmanın önüne geçilmesi için ihtiyaç duyulan reformların gerçekleştirilmesi için gereken kapasiteye sahip değildi.

** Bu yazı ilk olarak İngilizce yayınlamıştır. Yazının Türkçe çevirisi Seher Çelen ve Ekin Günaysu tarafından yapılmıştır.*

Yazar Hakkında :

Mehmet Oğuzhan Tulun AVİM'de Analist olarak görev yapmaktadır. Çalışmaları Doğu Avrupa, Kafkasya, Asya,Türk-Ermeni ve Türkiye-Ermenistan ilişkileri, uluslararası suç ve tarih çalışmalarıyla ve din ile siyaset arasındaki etkileşime odaklanmaktadır.

Atıfta bulunmak için: TULUN, Mehmet Oğuzhan. 2026. "JUSTIN MCCARTHY'NİN 'TÜRKLER VE ERMENİLER: MİLLİYETÇİLİK VE OSMANLI İMPARATORLUĞUNDA ÇATIŞMA' KİTABININ BÖLÜM BÖLÜM ÖZET VE ANALİZLERİ - 5." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Analiz No.2015 / 26. Kasım 15. Erişim Kasım 21, 2026. https://avimbulten.org/public/tr/Analiz/JUSTIN-MCCARTHY-NIN-TURKLER-VE-ERMENILER-MILLIYETCILIK-VE-OSMANLI-IMPARATORLUGUNDA-CATISMA-KITABININ-BOLUM-BOLUM-OZET-VE-ANALIZLERI-5

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE
Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax**: +90 (312) 438 50 26
@avimorgtr
https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi
E-Posta: info@avim.org.tr
http://avim.org.tr

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır